

АНГЛОМОВНА АСТРОЛОГІЯ ЯК РІЗНОВИД ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ

ENGLISH ASTROLOGY AS A VARIETY OF OCCULT DISCOURSE

Томчаковська Ю.О.,

orcid.org/0000-0003-0117-2704

кандидат філологічних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри іноземних мов № 2

Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена висвітленню структурних, семантичних і прагматичних особливостей англomовного астрологічного дискурсу як різновиду окультного дискурсу. Матеріалом дослідження слугували англomовні тлумачні словники та гороскопи, представлені в мережі Інтернет. Астрологічний дискурс, представлений, зокрема, гороскопами, є невід'ємною частиною сучасного мас-медійного простору. Їхня зростаюча популярність зумовлює актуальність таких досліджень, націлених на виявлення особливостей цього типу дискурсу. Термін «дискурс» розуміємо як спілкування людей із позицій їх належності до тієї чи іншої соціальної групи або стосовно тієї чи іншої типової мовленевої ситуації. Англomовний окультний дискурс має такі основні жанрові різновиди, як *астрологічний*, *магічний*, *алхімічний*. Зазначені дискурсивні утворення при всій своїй різноманітності та відмінності можуть бути об'єднані таким типом ментальної установки, як ірраціональність. Нині є велика різноманітність текстів, які мають астрологічний характер у культурному англomовному просторі. Їхню значну частку становлять тексти, що містять різноманітні гороскопи. Вивчення типології текстів гороскопів англійською мовою, їхніх структурної, змістовної, прагматичної та інших характеристик, очевидно, є важливим етапом вивчення астрологічного дискурсу загалом. Основною функцією гороскопа є передбачення (опис майбутнього). Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їхні земні події, що можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Основними характерними рисами гороскопів є їхнє лексичне наповнення, композиційна структура та прагматичне навантаження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні лінгвальних особливостей інших жанрів англomовного окультного дискурсу.

Ключові слова: астрологія, дискурс, композиційна структура, окультизм, прагматика.

The given article is devoted to the coverage of structural, semantic and pragmatic features of English astrological discourse as a kind of occult discourse. The study was based on the material of English explanatory dictionaries and horoscopes presented on the Internet. Astrological discourse, represented, in particular, by horoscopes, is an integral part of the modern media space. Its growing popularity determines the relevance of such studies aimed at identifying the features of this type of discourse. The term "discourse" is understood as the communication of people from the standpoint of their belonging to a particular social group or in relation to a typical speech situation. The English occult discourse contains such basic genre varieties as astrological, magical, and alchemical. These discursive formations, for all their diversity and differences, can be combined with such type of mental attitude as irrationality. There is now a great variety of texts that have an astrological character in the cultural English-speaking space. A significant proportion of them are texts containing various horoscopes. Study of the typology of horoscope texts in English, their structural, pragmatic, etc. characteristics, obviously, is an important stage in the study of astrological discourse in general. The main function of the horoscope is prediction (description of the future). A typical astrological horoscope, placed in the media space, declares knowledge about the influence of celestial bodies on the fate of people and their earthly events, according to which they can be predicted by the relative position of celestial bodies. The main characteristics of horoscopes are their lexical content, compositional structure and pragmatics. We see the prospect of further research in the study of the linguistic features of other genres of English occult discourse.

Key words: astrology, discourse, compositional structure, occultism, pragmatics.

Постановка проблеми. Серед актуальних завдань сучасної дискурсології слід зазначити дослідження соціальної, текстуальної та психологічної контекстуалізації дискурсу, його зразків і жанрів із певним набором змінних (соціальних норм, ролей, статусів комунікантів, їхніх конвенцій, стратегій, показників інтерактивності й ефективності спілкування), вивчення закономірностей досягнення комунікантами комунікативної кооперації або чинників породження комунікативного конфлікту, способів реалізації комунікативного суперництва, опис інституційних форм і типів дискурсів тощо.

Ключовими проблемами аналізу дискурсу залишаються структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів, з'ясування способів організації різних дискурсивних інваріантів, вироблення методів і процедур аналізу й опису дискурсів тощо [7, с. 626–627].

Астрологічний дискурс, представлений, зокрема, гороскопами, є невід'ємною частиною сучасного мас-медійного простору. Їхня зростаюча популярність зумовлює актуальність таких досліджень, націлених на виявлення особливостей цього типу дискурсу [5, с. 159].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідники зазначають, що астрологія нині є значущим для більшості членів суспільства явищем, особливою системою знань, заснованою на уявленні про наявність необхідного зв'язку між рухом небесних тіл і процесами, що відбуваються на землі. Так, поряд із філософією та релігією астрологія стала органічною частиною сучасної культури. Аналіз мовного матеріалу підтверджує, що тексти гороскопів дійсно мають свої специфічні дискурсивні особливості. Будучи прагматично спрямованим, астрологічний дискурс, крім пізнавальної (астрологами з давніх-давен були люди, які займалися пошуком істини, поясненням детерміністичних законів світобудови), може виконувати також соціально-політичну (маніпулятивну) та психотерапевтичну функції [5, с. 161].

З лінгвокогнітивного погляду певні особливості астрологічного дискурсу можна представити за допомогою динамічного концепту – сценарію, а з позиції семіотики цей тип дискурсу відповідає поведінковому тексту. Семантична багатоплановість, багаторівневність та характерна структурна організація астрологічних текстів, що являють собою опис і тлумачення життя людини, роблять їх привабливим об'єктом дослідження для лінгвістів та семіотиків [1, с. 21].

Постановка завдання. Мета роботи полягає у висвітленні структурних, семантичних і прагматичних особливостей англійського астрологічного дискурсу як різновиду окультичного дискурсу. Матеріалом дослідження слугували англійські тлумачні словники та гороскопи, представлені в мережі Інтернет. У роботі використано такі методи дослідження, як дефініційний аналіз та контекстуально-інтерпретативний метод.

Виклад основного матеріалу. У сучасних гуманітарних дослідженнях дискурс стає і об'єктом, і методом аналізу, що поєднує соціокультурний, когнітивний і прагматичний підходи до всіх видів вживання мови. Він постає як свого роду діагностичний інструмент щодо мови (показує можливість спеціалізації мовних засобів у певній сфері щодо комплексу параметрів), суспільства, різних проявів соціокультурних станів суспільства, а також його ментальних установок та типів суспільної свідомості [6].

Термін «дискурс» розуміємо як спілкування людей із позицій їх належності до тієї чи іншої соціальної групи або стосовно тієї чи іншої типової мовленнєвої ситуації. Численні дослідження фокусують увагу на таких різновидах дискурсивної діяльності людини як члена соціуму, як політичний, адміністративний, юридичний, вій-

ськовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний та масово-інформаційний види інституційного дискурсу. Слід зазначити, що інституційний дискурс історично мінливий: коли зникає суспільний інститут як особлива культурна система і, відповідно, розчиняється в близьких, суміжних видах дискурсу властивий зникаючому інституту дискурс як цілісний тип спілкування [3, с. 21].

На наш погляд, у вищезазначеному переліку різновидів інституційного дискурсу найбільш «розмитим» виглядає термін «містичний» дискурс. Звернімося до визначення прикметника «містичний»: «від *містика* – релігійно-ідеалістичні погляди, що визнають існування надприродних сил і можливість спілкування з ними людини» [9]. Тобто містичний дискурс перетинається з релігійним та протиставляється науковому за своєю суттю.

Дефініція англійського відповідника «*mystical*» (*having a spiritual meaning or reality that is neither apparent to the senses nor obvious to the intelligence*) [10] не має семи «релігійний, пов'язаний із віруваннями», але також підкреслює неочевидність, незрозумілість того, що ми вважаємо містичним.

З огляду на вищевказане, видається логічним використання терміна «*окультний дискурс*» на позначення загального напрямку дискурсології, який вивчає особливості комунікації в різних містичних практиках, магії, астрології тощо, тобто всіх напрямів інституційної діяльності, які виходять за рамки науки та офіційної релігії. Звернімося до словникових тлумачень відповідних номінацій у сучасних лексикографічних джерелах англійської мови:

«*Occult sciences – those sciences of the Middle Ages which related to the supposed action or influence of occult qualities, or supernatural powers, as alchemy, magic, necromancy, and astrology*» [11]; «*Occult sciences alchemy, astrology, magic, etc*» [10].

Як бачимо, вони фіксують таке ж значення та структурний склад окультичних наук. Отже, робимо висновок, що окультичний дискурс має такі основні жанрові різновиди, як *астрологічний, магичний, алхімічний*.

Зазначені дискурсивні утворення при всій своїй різноманітності та відмінності можуть бути об'єднані таким типом ментальної установки, як ірраціональність. Ірраціональна свідомість, світогляд передбачають існування сфер, понять, недовідомих розуму і збагнених тільки через інтуїцію, почуття, інстинкт, одкровення, віру, прозріння.

Вона прагне виключення раціонального, логічного, реального з процесу розуміння та пояснення багатьох подій і фактів навколишнього світу; в ній переважає прагнення інтуїтивного, релігійного, містичного способу розуміння дійсності. «Ірраціональне – це те, що не охоплюється поняттєвим мисленням <...> Ірраціональність є апеляцією до позалогічних методів мислення» [8, с. 152].

Англомовний астрологічний дискурс відображає певну частину картини світу і, на нашу думку, має етнолінгвістичну специфіку, що також становить великий інтерес для вивчення. Він відображає певну частину картини світу в матеріальній формі – мові та втілюється насамперед у відповідних текстах. Нині є велика різноманітність текстів, які мають астрологічний характер у культурному англомовному просторі. Їх значну частку становлять тексти, що містять різноманітні гороскопи. Вивчення типології текстів гороскопів англійською мовою, їхніх структурної, змістовної, прагматичної та інших характеристик, очевидно, є важливим етапом вивчення астрологічного дискурсу загалом.

Основною функцією гороскопа є передбачення (опис майбутнього). Представники астрології претендують на науковий характер і прогнозовану надійність та відстоюють науковий статус астрології. Дійсно, астрологія має свою концепцію і теорію, концептуальну базу, термінологію, принципи організації, а також, за словами її представників, базується на фактах і спостереженнях. Все це відбивається, як уже зазначалося, в особливому дискурсі, специфічність якого вимагає особливих мовних засобів вираження на різних мовних рівнях.

У межах функціонально-стилістичної парадигми астрологічний текст сприймається як комунікативно-мовленнєвий твір, визначений координатами стилю, дискурсу, жанру. Він розглядається через комплекс параметрів: опозиція «автор – адресат», в якій провідною є категорія автора, через авторський початок у тексті виявляються такі ментальні категорії, як тип свідомості, види пізнання, ціннісні установки, світоглядні позиції, стереотипи, концепти, ідеї та інші. Саме вони створюють змістовно-сміслову та семантичне наповнення астрологічних текстів. Наступний параметр – це прагматичні цілі, установки, інтенції мовного суб'єкта. Зрештою, астрологічні тексти демонструють специфіку складу мовних засобів та мовної організації. Слід зазначити, що в медіапросторі різного типу дискурси фіксуються одержувачем саме через набір відповідних мовних засобів [6].

Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їхні земні події, згідно з якими їх можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Таким чином, езотеричною метою гороскопа є повідомлення та фіксація впливу розташування зірок на кожен знак зодіаку, тобто на представників того чи іншого знаку, і у зв'язку з цим читачам надаються рекомендації для поведінки в певному відрізку часу.

Однак, на думку деяких дослідників, комунікативна, прагматична мета гороскопа в масмедійному просторі дещо інша – розважальна. Масова культура розставила інші акценти, змінила природу цього жанру. Багато дослідників зараховують астрологічний прогноз до жанрів масової літератури, розрахованої на читача-споживача [2; 4].

Однією з основних характерних мовних рис гороскопів є їхнє лексичне наповнення. Характер номінативних рядів у них визначається комунікативно-прагматичними інтенціями автора та тематичною спрямованістю гороскопа, яку можна визначити як предмет розмови, предмет комунікації. Як правило, можна виокремити такі теми, як здоров'я, кар'єра, нові знайомства, любов, сімейні відносини, фінанси тощо, тобто все те, що лежить у сфері так званих особистих інтересів людини [6]. Англомовні астрологічні вебсайти містять такі підрозділи: *daily, love, career, money, health, birth chart тощо*.

Композиційно-мовленнєва побудова тексту гороскопа відповідає цілям цього жанру. Так, із погляду композиційної побудови тексти гороскопів поділяються на дві частини: 1) інтерпретація впливу становища зірок на долю людей та події; 2) рекомендації, пов'язані з поведінкою людей. Для першої частини прогнозів характерні майбутній час і особлива модальність можливості, яка оформлюється за допомогою відповідних модальних дієслів. Наведемо кілька прикладів:

*“A strong transforming force **may** be pulling you in opposite directions now. Long-term trends are coming to a climax. Karma that you haven't resolved over the past few years **may** come back to haunt you. Today's planetary lineup is turning up the heat on your present situation. **You're going** to need your flameproof suit”* [12]. У цьому прикладі бачимо використання модальних дієслів, які пом'якшують категоричність прогнозу, а також однієї з граматичних форм вираження майбутнього часу.

*“Yet, as a lunar eclipse in your solar ninth house arrives on the nineteenth, it's guaranteed that you **won't** be staying in your comfort zone any longer. This eclipse is the first of four, showing that over*

the next two years you'll have the wind in your sails. This eclipse could push you to pursue an academic, media, spiritual, or international endeavor; one that feels destined. By pursuing this new direction, you can reach both personal and professional satisfaction" [12]. У цьому прикладі поєднані два типи композиційної побудови астрологічних текстів.

"Prepare for a surge of activity in November; Virgo. With your planetary ruler Mercury back up to full speed as of the second, you can feel confident as you proceed. A great deal of cosmic energy is stewing in your solar third house, likely showing that you're especially focused on communication projects. The new moon on November 4 blasts open a door to begin work on a new writing, speaking, advertising, social media, or contractual affair" [12]. У цьому випадку фіксуємо використання спонукальних речень та позитивно забарвленої лексики.

Стислість, ясність риторичних прийомів робить очевидним, доступним зміст гороскопа, який не вимагає від адресата інтелектуальних зусиль, проте створює певний психологічний комфорт, що виходить із загальної комплімен-

тарності тексту і спрямованості змісту тексту на особистість читача, що, зрештою, сприяє реалізації в цьому типі текстів розважальної функції. Астрологічний прогноз, реалізуючи фактор адресата, зазвичай має вікову (*horoscopes for teens*), соціальну (*horoscopes for singles*) чи гендерну (*horoscopes for her / him*) адресованість.

Висновки. Англomовний окультний дискурс має такі основні жанрові різновиди, як *астрологічний, магiчний, алхімічний*. Зазначені дискурсивні утворення при всій своїй різноманітності та відмінності можуть бути об'єднані таким типом ментальної установки, як ірраціональність. Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їхні земні події, що можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Основними характерними рисами гороскопів є їхнє лексичне наповнення, композиційна структура та прагматичне навантаження.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні лінгвальних особливостей інших жанрів англomовного окультного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Азначеева Е.Н. Астрологический дискурс: семиотический и когнитивный аспекты. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. № 33 (248). Филология. Искусствоведение. Вып. 60. С. 19–21.
2. Бабаева Е.В. Тексты гороскопов как отражение социальных ценностей и норм. *Массовая культура на рубеже XX–XXI веков: человек и его дискурс* / под ред. Ю.А. Сорокина, М.Р. Желтухиной; РАН, Институт языкознания. Москва : Азбуковник, 2003. С. 212–220.
3. Карасик В.И. Дискурсология как направление коммуникативной лингвистики. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. 2016. № 1 (21). С. 17–34.
4. Карпова О.В. Астрологический прогноз как жанр массовой литературы: образ читателя-потребителя. *Филология в системе современного университетского образования* : материалы науч. конф. Москва : Университет российской академии образования, филол. ф-т, 2004. Вып. 7. С. 352–254.
5. Кулова Л.З. Особенности речевого воздействия в астрологическом типе дискурса. *Ученые записки Орловского государственного университета*. 2015. № 1 (64). С. 159–161.
6. Новоженова З.Л. Жанры эзотерического дискурса в массмедийном пространстве. *Медиалингвистика*. 2016. № 4 (14). С. 90–100. URL: <https://medialing.ru/zhanry-ehzotericheskogo-diskursa-v-massmedijnom-prostranstve/> (дата звернення: 08.11.2021).
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
8. Сурков Д.В. Мистический текст как результат рационализации мистического опыта. *Философские науки*. 2012. № 4(111). С. 152–155.
9. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 10.10.2021)
10. Merriam Webster Online Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary> (дата звернення 10.10.2021)
11. The free dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com> (дата звернення 15.10.2021) (дата звернення 10.10.2021)
12. Free horoscopes. URL: <https://www.horoscope.com/us/index.aspx> (дата звернення 10.10.2021)